

Medya Okuryazarlığı: Kütüphanelerde Yeni Çalışma Alanı

Media Literacy: A New Frontier for Libraries

H. İnci Önal*

Öz

Bu çalışmanın amacı medya okuryazarlığı konusunda yeni ufuklar açmak üzere temel bilgileri aktarmayı sağlamaktır. Belirtilen amaç doğrultusunda medya okuryazarlığı tanımlanmış, tarihçe ve gelişim incelenerek medya okuryazarlığının bilgi hizmetlerindeki önemi tartışılmıştır. Türkiye'deki medya okuryazarlığının boyutları irdelenmiş ve genel eğilimler yorumlanmıştır. Yayın incelemelerinin ardından, betimleme yönteminin kullanıldığı araştırmamızda, Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğrencileriyle yapılan görüşmelerden edinilen veriler değerlendirilmiştir. Ulaşılan sonuçlar kütüphanecilerin medya okuryazarlığı programlarında öncülük yapması gerektiğini ortaya çıkarmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Medya okuryazarlığı, Bilgi hizmetleri, Bilgi kaynakları, Medya okuryazarlığı eğitimi*

Abstract

This study aims at presenting guidance to achieve higher levels of media literacy and to transfer this knowledge. In this study, by analyzing the definition, history and development of the media literacy and an important role in the information services is discussed. The dimensions of the media literacy in Turkey are considered and general trends are commented. This study on an investigation that was conducted, using case study research with students, at Department of Information Management in Hacettepe University. The research was based on the survey method, synthesized the results of the investigation. The results of the investigation prove that librarians must have positive leadership for media

* Doç.Dr., Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: onal@hacettepe.edu.tr

literacy programs.

Keywords: *Media literacy, Information services, Information resources, Media literacy education*

Giriş

Değişen dünyada insanlar yaşamın her anında ve her alanında toplumsal değişme yol açan teknolojik yeniliklerle karşı karşıyadırlar. Bilişim teknolojilerinin sunduğu olanaklar ve bilgiye erişim hızındaki artışın sağladığı kolaylıklar kişileri rahatlatırken; aynı zamanda onların toplumsal, siyasal, kültürel, duygusal, maddi ve manevi yaşamlarını etkilemektedir. Bilgi patlamasının yaşandığı günümüzde, sadece "bilgiye ulaşım" yeterli görülmemekte, "bilginin eleştirel incelenmesi, özümsemesi ve yaşama uygulanması" daha büyük önem kazanmaktadır. Yaşam boyunca bilgilenme ve kendini yenileme gereği, zorunlu olarak kişilerin ilgi alanlarının çeşitlenmesine ve yeni öğrenme ortamları aramalarına yol açmaktadır. Okulla asla sınırlandırılmayan eğitim, medya tarafından iletilen mesajlarla yeni ortamlara doğru yayılmaktadır. Medyanın verdiği mesajlarla sadece eğitim ve bilgilenmenin değil, yaşamın her parçasının, nasıl etkilendiği üzerine geniş kapsamlı tartışmalar sürmektedir. Medya, genç-yaşlı herkese değişik düzeylerde ulaştığından, sadece bilgi kaynağı değil; eğitici, eğlendirici ve çeşitli yönlerden etkileyici yakın arkadaş konumunda bulunmaktadır. Sahip olduğu özellikler, medyanın birçok ortamda kullanılmasına imkan tanımaktadır. Kütüphaneler amaçlarına uygun olarak her türlü bilgi kaynağı yardımıyla hizmet verdiklerinden, medya tarafından iletilen mesajları da değerlendirmektedirler. Bilginin önemli bir güç olduğu günümüzde kütüphanelerin, kullanıcılarını ve olası kullanıcılarını etkileyecek her türlü bilgi kaynağı hakkında çalışmalar yapması gerekmektedir. Belirtilen bu gereklilik çalışmamızın temel dayanağını oluşturmaktadır.

Çalışmamızın amacı medya okuryazarlığının bilgi merkezleri ve hizmetleriyle ne denli bütünleştiğini ortaya çıkartmaktır. Bu doğrultuda çalışmamız; önce medyayı, okuryazarlığı ve medya okuryazarlığını tanımlamakta; bilgi hizmetlerinde medya okuryazarlığını irdelemektedir. Kuramsal bilgilerin verilmesinin ardından çalışmamızda, Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü dördüncü sınıfta bulunan bütün öğrencileri, toplam 71 öğrenciyi kapsayan ve betimleme yöntemine uygun olarak Mart-Nisan 2007 tarihlerinde gerçekleştirilen araştırmamıza ait bulgular sunulmuştur. Değerlendirmeler, kütüphanelerin üstleneceği yeni çalışma alanlarını ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Yapılan önerilerle de çalışmamızın amacının gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir.

Medya ve Okuryazarlık

Medya ve medyadan ulaşan mesajların kişileri sadece bilgilendirmekle kalmayıp, onların değer yargılarını, tavırlarını, inançlarını ve çeşitli yönleriyle yaşama bakışlarını değişik açılardan etkilemesi, hatta yeniden şekillendirip değiştirmesi, "medya" ve "okuryazarlık" kavramlarını birbirleriyle bütünleştirmiştir.

Büyük bir endüstri olarak biçimlenen, ürünleriyle çeşitlenen ve her geçen gün sayısız mesajlarına ulaştığımız medya, uzun bir liste oluşturmaktadır. Medyayı gösteren, bir yönden de tanımlayan bu listede kitap, dergi, gazete, süreli yayın, televizyon yayını, radyo yayını, bilgisayar yazılımı, film, fotoğraf, video paketi, kaset, CD, ilan, İnternet, e-yayınlar bulunmaktadır. Başta kitap olmak üzere medya terimiyle kastedilenler konusunda tartışmalar yaşanmaktadır. Kütüphanelerde bilgi kaynağı olarak kabul edilen, bilgi kanalı olarak da düşünülen medya ürünleri, toplum iletişimini ve isteklerini sağlayacak biçimde gelişim göstermektedir. Teknoloji ürünü bilgi kaynaklarının üretilmesiyle sınırlı kalınmayıp kullanıma sunma süreçleri de kapsamaktadır. Geleneksel anlamda kütüphanecilik literatüründe yazılı bilgi kaynakları, basılı eserler, görsel - işitsel materyal ve benzeri isimlerle adlandırılan "yayın dünyasının" bütün ürünleri, günümüzde genel olarak medya terimi içinde yer almaktadır. Bunun yanı sıra "medya" toplumsal ilişkiler, medya çalışanları, medya örgütlerinin işleyişi, kültürel ürünler, okur-izleyici ve kullanıcıların yaşadığı erişim süreçleri gibi değişik boyutlarıyla ele alınmaktadır. Toplumlarda medyanın konumunu ve onunla bütünleşen değişik boyutlarını, yukarıda belirttiğimiz anlamlarından ayrı tutmak mümkün değildir. Değişik anlamlarıyla birlikte, medyayı ve onun mesajlarını verimli biçimde kullanma isteği, okuryazarlık terimi üzerinde düşünmemizi gerektirmektedir.

Tarih boyunca okuma ve yazma yeterliliği, okuryazarlık olarak kabul edilmiştir. Zaman içinde geniş kapsamda kelime bilgisi, metin anlama yeterliliği ve yazım becerilerini de kapsamına almıştır. Günümüzde okuryazarlık analiz, sentez, değerlendirme, uygulama ve üretimi de içerdiği gibi daha da çeşitlenebilen anlamlar yüklenmektedir (Blevins, 2004, ss.1-2). Anlamlarda genellikle bağlantı kurulan alanla ilgili yetenek ve becerilerin geliştirilmesi söz konusu edilmektedir.

Bilginin yer aldığı ve teknolojinin kullanıldığı ortamlara yönelik beceriler kazanma gerekliliği okuryazarlık terimiyle birleşen çeşitli alanları ortaya çıkarmıştır. Ağ okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, coğrafya okuryazarlığı, çoklu-ortam okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, enformasyon teknolojisi okuryazarlığı, eleştirel okuryazarlık, gazete okuryazarlığı, görsel okuryazarlık, görsel-işitsel okuryazarlık, kütüphane okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, siyaset okuryazarlığı, tarih okuryazarlığı, teknoloji okuryazarlığı, televizyon okuryazarlığı ve günden güne çeşitlenen okuryazarlıklar, temelde birbirleriyle

bütünleşen nitelikler taşımaktadır. Anılan kavramlardaki ortak noktalar ait oldukları konuya, kaynağa veya alana ilişkin değişimlere uyum sağlayabilme, kullanabilme, değerlendirebilme becerilerini içermektedir. Belirtilen kapsamda bilginin nasıl bulunacağı, nereden sağlanacağı, ne şekilde kullanılacağı ve hangi kapsamda değerlendirileceğini öğreten beceriler olarak tanımlanan "bilgi okuryazarlığı", yukarıda sayılan tüm okuryazarlıkları kapsayan şemsiye terim olarak düşünülmektedir (Kapitzke, 2001, s.51; Owusu - Ansah, 2003, ss.220-222; Snavely ve Cooper, 1997, ss. 10-11). Bilgi okuryazarlığı içinde olmakla birlikte "medya okuryazarlığına" en yakın kapsamda, bilgi teknolojisi okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, görsel okuryazarlık, görsel-işitsel okuryazarlık ve teknoloji okuryazarlığı düşünülmektedir (Blevins, 2004; Virkus, 2003).

Tarihsel Gelişimi İçinde Medya Okuryazarlığının Tanımlanması

Medya okuryazarlığı 1932'de Amerika Birleşik Devletleri'nde, 1970'li yıllardan sonra Avusturya, Belçika, Fransa, Japonya, İngiltere, İspanya, İsviçre, İtalya ve Kanada'da gelişim göstermiş ve söz konusu ülkelerde beceri kazandırma eğitimine başlanmıştır. Anılan ülkelerde eğitimin ortak noktası, medya kuruluşlarıyla özellikle gazete sahipleriyle işbirliği yapılması; okullara ücretsiz olarak çeşitli gazetelerin gönderilmesi; bu gazeteleri bilgi kaynağı olarak kullanma yöntemlerinin öğretilmesi ve haber kaynaklarını eleştirel biçimde değerlendirme becerisinin kazandırılması olmuştur (Croteau ve Hoynes, 1997, s.37; Hobbs, 1994, ss.139 - 140; Keller-Raber, 1995; Topuz, 2006).

1980'li yılların sonundan itibaren bağımsız bir araştırma alanı olarak önem kazanan medya okuryazarlığı, aşağıdaki tanımlarda yer alan ortak özelliklerin toplamıdır. Bu doğrultuda medya okuryazarlığı (Aufderheide, 1993, ss. 12-29; Baran ve Davis, 2003; Centre de Liaison de l'Enseignement et des Moyens d'Information [CLEMI], 2007; Hobbs, 1996, ss.170 - 171; Hobbs, 1998; Livingstone, 2004, ss. 4-11; Potter, 2001, s.10-23):

- Çeşitli biçimlerdeki yazılı - basılı, görsel, işitsel, elektronik ortamlarda ki iletilere erişmektir;
- Medya iletilerini anlamak ve değerlendirmek için gereken bilgi birikimine sahip olmaktır;
- Medyayı etkin ve akılcı biçimde kullanmaktır;
- Medya olarak bilinen bilgi kaynaklarını tanımak, değerlendirmek ve gereğince yararlanmaktır;
- Farklı kaynaklardan gelen bilginin doğruluğunu değerlendirmektir;
- Medyanın kişilerin ve toplumun düşünceleri, davranışları ve değerleri üzerindeki etkisinin bilincinde olmaktır;

- Medya kanalları yoluyla toplumla etkili iletişim kurmaktır;
- Gereken tepkileri vererek bilginin bilinçli ve doğru üretilmesini sağlamaktır;
- Fikir üretmekle kalmayıp düşünceleri iletme kapasitesine sahip olmaktır.

Medya okuryazarlığının değişik tanımlarıdaki çok yönlülük, görecelik, izleyiciye uygunluk, bilince ve bilinenlere göre değişikliklerin varlığı kişilerin tamamen olmasa da, belli bir oranda medya okuryazarı olduğunu veya olmadığını göstermiştir (Baran, 2004, s.67; Potter, 2001, s.87).

Medya okuryazarlığının ve bunu kazanmak için geliştirilecek programların diğer okuryazarlık programlarından temel farklılıkları şunlardır (Kubey, 1997; Livingstone, 2004, ss. 4-14; Potter, 2001):

1. Medya okuryazarlığı programları, güncel ve popüler kültür ürünü olan bilgi kaynakları üzerinde yoğunlaşarak onları eleştirel gözle incelemeyi öğretmektedir;
2. Eğitim ve öğretim kurumlarında derslerin kapsamı doğrultusunda öğretmen ve öğrencilerin hayata daha geniş bir perspektiften bakmalarını sağlamaktadır. Özellikle, medya kapsamındaki bilgi kaynaklarını doğru kullanmayı öğreterek, okul ve yaşamı birbirleriyle bütünleştirmektedir;
3. Bireylerin medya kapsamındaki bilgi kaynaklarının sadece kullanıcıları değil, aynı zamanda düşünce ve bilgi üreten kişiler olarak yetişmesini sağlamaktadır;
4. Bilinçli vatandaşların yetiştirilmesine katkıda bulunarak medya okuryazarlığı eğitim programlarından geçenleri, asılsız ve tutarsız olan bilgi kirliliğinden korumaktadır.

Medya okuryazarlığının yukarıda belirtilen diğer okuryazarlıklardan farklılıkları, onun önemini ve yararlarını da ortaya çıkarmaktadır. Genelde okuryazarlık türleri kapsanan alanın, konunun veya kaynağın bilinçli kullanımını teşvik ederken, medya okuryazarlığında buna ek olarak kapsam dahilinde bulunan kaynak ve kanalların kullanımına sınır getirebilme de öğretilmektedir.

Avrupa Birliği Komisyonu, medya okuryazarlığı etkinliklerine 1990'lı yıllardan itibaren destek vermeye başlamıştır. 2000 yılı sonrasında başlatılan e-Avrupa programlarında medya okuryazarlığı çalışmaları yer almıştır. Medya okuryazarlığı eğitim programları, projeleri ve yayınları hazırlamak üzere çeşitli çalışmalar sürdürülmektedir (European Centre For Media Literacy [ECML], 2007; European Commission [EC], 2007; Europe's Information Society [EIS], 2007). Bu çalışmalarda, ülkelerin yürütülen çalışmalarını izlemekle kalmayıp, aktif olarak katılmalarını da tavsiye edilmektedir.

Türkiye'de medya okuryazarlığı konusunda yapılan çalışmalar, 2000'li yıllar-

dan sonra artış göstermektedir. 23 - 25 Mayıs 2005 tarihleri arasında düzenlenen "I. Uluslararası Medya Okuryazarlığı Konferansı" ve bu konferansa ait bildirimleri kapsayan kitap, (Türkoğlu, 2006) konuya ilgi duyanlar kadar, toplumun konudan haberdar olması için de önemli fırsatlar yaratmıştır.

Ülkemizde görsel - işitsel medya alanında düzenleyici kurum olarak Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), yasaların öngördüğü ilkeler çerçevesinde gereken çalışmaları yapmaktadır. RTÜK tarafından bildirilen resmi verilere göre 24 ulusal, diğerleri yerel ve bölgesel olmak üzere toplam 254 televizyon kanalı; 36 ulusal diğerleri yerel ve bölgesel olmak üzere toplam 1092 radyo kanalı bulunmaktadır. Kablodan, uydudan, İnternet ortamından yayın yapan radyo ve televizyon kanalları da eklendiğinde sayı belirlemek mümkün olmamaktadır. Bu durum, medya yayınlarının geniş boyutunu göstermektedir (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu [RTÜK], 2006).

RTÜK, medya okuryazarlığı kapsamında televizyon yayınlarının içeriğiyle ilgili bilgilendirici bir sınıflandırma sistemi olan akıllı işaretlerin geliştirilmesine önderlik etmiştir. Bu sistem, televizyon yayıncılarının, başta anne ve babalar olmak üzere genelde toplumun, çocukları ve gençleri televizyon yayınlarının olası zararlı etkilerinden koruma sorumluluğunu yerine getirmeleri için onları bilgilendirmekte ve uyarmaktadır. 23 Nisan 2006 tarihinden itibaren televizyon yayınlarında "programın olası zararlı içeriğini" ve "programın hangi yaş grubuna (tüm izleyici, 7 yaş, 13 yaş ve 18 yaş olmak üzere) uygun olduğunu" belirten semboller kullanılmaktadır (RTÜK, 2005).

Türkiye'de medya okuryazarlığı dersi, çocukların ve gençlerin televizyonun olumsuz etkilerine karşı korunmaları amacıyla RTÜK ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın işbirliğiyle 2006 - 2007 öğretim yılında Adana, Ankara, Erzurum, İstanbul ve İzmir'i kapsayan 5 ilde belirlenen ilköğretim okullarında başlatılmıştır. Belirtilen illerdeki 5 ilköğretim okulunda toplam 780 yedinci sınıf öğrencisi medya okuryazarlığı dersini almışlardır. Seçmeli olarak verilen medya okuryazarlığı dersi kapsamında bilgi kaynakları, medya ürünleri, iletişime giriş, kitle iletişimi, televizyon, aile, çocuk ve televizyon, televizyon yayıncılığı ve program türleri, televizyonun etkileri, televizyon izleme alışkanlıkları, program analizleri, radyo, gazete, dergi, haber inceleme, İnternet, medya okuryazarlığının anlamı, medya yayınlarını değerlendirme ve iletme becerileri konu başlıklarından oluşan program uygulanmaktadır. Medya okuryazarlığı dersinin 2007 - 2008 öğretim yılından itibaren tüm Türkiye'deki ilköğretim okullarında 6, 7 ve 8. sınıflarda seçmeli ders olarak okutulması planlanmıştır (RTÜK, 2007). Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2007 - 2008 eğitim-öğretim yılında uygulayacağı 10 temel yenilik arasında "medya okuryazarlığı" dersinin yukarıda belirtilen sınıflara yönelik olarak verilmesine ilişkin çalışmalar tamamlanmıştır (Anadolu Ajansı, 2007).

Yükseköğretim kurumlarının medya, iletişim, eğitim, bilgi ve belge yönetimi

ile ilgili bölümlerinde 2000'li yıllardan itibaren medya okuryazarlığı konusunda dersler, programlar ve projeler uygulanmaya başlamıştır.

Bilgi Hizmetlerinde Medya Okuryazarlığı

Bilgi merkezleri en iyi şekilde hizmet vermek üzere koleksiyonlarını bilgi kaynaklarıyla çeşitlendirmektedir. Başta kitap olmak üzere basılı bilgi kaynaklarının bilgi merkezleri için çok önemli olduğu vazgeçilmez bir gerçektir. Gazeteler medya okuryazarlığı programları kapsamında eğitimle ilgili kütüphanelere, özellikle okul kütüphanelerine genellikle bağış, bazen de satın alma yoluyla sağlanırken şunlar hedeflenmiştir (Lare, 2001, ss. 72-79; Kubey, 1997, ss. 9 - 11, 23-25):

1. Ders kitaplarındaki bilgileri güncelleştirmek;
2. Öğrencileri toplumsal konular ve sorunlar hakkında bilgilendirmek;
3. Okuma yoluyla eleştirel görüşlere, değerlendirme yöntemlerine ve objektif bakışlara alıştırmak.

Bilgi kaynağı olarak medya yazılı-basılı, görsel, işitsel ve bu unsurların birleşimiyle oluşan iletileri kapsamakta ve kütüphane türlerinin koleksiyon geliştirme programlarını etkilemektedir. Toplum eğitimi yönünden olduğu kadar, kullanıcılarını yaşamın her anında farklı yönlerden bilgilendirmeyi hedefleyen kütüphaneler, amaçlarına uygun bilgi kaynaklarıyla hizmet verirken medyayı değişik açılardan değerlendirmişlerdir. Medya kapsamındaki bilgi kaynakları kütüphane kullanımını bazen arttırıcı, bazen engelleyici görülürken, bazen de bu kaynakların varlığı görmezlikten gelinmiştir. Bir başka deyişle, birbirinden farklı üç uygulama şunlar olmuştur:

1. Medya ürünlerini kapsayan kütüphane koleksiyonlarının zenginliğinden, içeriğinden, hizmetlerin niteliğinden övgüyle bahsedilmiştir.
2. Kitap dışındaki görsel - işitsel medya kullanımının, özellikle televizyon izleme oranının yüksek oluşunun, başta okuma alışkanlığı olmak üzere bilgi kaynağı kullanımına olumsuz etkileri sıkça dile getirilmiştir.
3. Bilgi kaynağı olarak basılı kaynakların, özellikle kitapların ve süreli yayınların kullanımı üzerine çalışmalar yapılırken; bilgi kaynağı kullanımını doğal olarak etkileyen gazeteler, radyo ve televizyon yayınları başta olmak üzere bazı medya ürünleri göz ardı edilmiştir.

Yaşam boyu öğrenmeyi sağlayacak bilgi kaynaklarının biçimi veya formu değil, içeriğin önemli olduğu bilinmektedir. Ancak bu bilgi, kütüphanelerde geleneksel anlamda yazılı-basılı bilgi kaynaklarının lehine olan durumu değiştirmede yeterli olamamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde daha büyük sorun

olarak ortaya çıkan, özellikle medya ürünlerini de kapsayan, görsel ve işitsel unsurların birini veya her ikisini barındıran bilgi kaynaklarına erişimi olumsuz yönden etkileyen unsurlar şunlar olmaktadır (Watson, 2005):

1. Alışkanlıklar nedeniyle son 500 yıllık süreçte yazılı - basılı bilgi kaynaklarının yoğun kullanımı;
2. Görsel - işitsel bilgi kaynaklarının kütüphaneye maliyetinin yüksek olacağı tahmin edilmesi;
3. Görsel - işitsel bilgi kaynakları konusunda eğitilmiş ve uzman personele gereksinim duyulması;
4. Araç, yer ve çeşitli altyapı sorunları yaşanacağı düşünülmesi;
5. Sosyal ve kültürel önyargılar nedeniyle içeriğe karşı kuşku duyulması;
6. Entelektüel mülkiyet hakları konusunda yasal sorunlarla karşılaşma durumunda ne yapılacağı bilinmemesi;
7. Kataloqlama, sınıflama ve erişimi etkileyen üst veri sorunlarını çözümlenecek standartlara yönelik anlayış yetersizlikleri;
8. Teknolojik gelişmeleri izlemede asla yeterli olunamayacağından korku duyulması.

Bilgi kaynakları ve hizmetlerinin en önemli mesleki kuruluşlarından International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), 1972 yılından bu yana yazılı - basılı , görsel, işitsel ve bütün bu unsurları tek yapıda birleştiren medya ürünlerine yönelik çalışmalarını sürdürmektedir. Konuyla ilgili olarak halk kütüphanelerinde görsel - işitsel medya ürünlerinin kullanımını açıklayan ilk rehber 1982 yılında yayınlanmış (International Federation of Library Associations [IFLA], 1982), 1987 yılında düzeltmeleri ve ortaya çıkmaya başlayan bilgi kaynaklarını kapsayacak şekilde yeniden basılması düşünülmüş ancak, bu istek gerçekleştirilememiştir. Bilgi kaynakları ve bilgi merkezi türleri konusunda birçok projelerin sonuçlandırılmasının ardından edinilen deneyimlerle 2003 yılında yeni bir rehber hazırlanmıştır. Medyayı da içeren "Kütüphanelerdeki ve diğer kurumlardaki görsel işitsel materyaller ve multi-medya için rehber" de yer alan ilkeler, 2004 Mart ayından itibaren uygulamaya konmuştur. Rehberin hazırlanmasında International Federation of Film Archives (FIAF) ve International Federation of Television Archives (FIAT) gibi mesleki kuruluşlarla birlikte, medya kurumları da IFLA'nın çalışmalarına katkıda bulunmuştur. Adı geçen IFLA rehberinde çalışmaların tarihi, bilgi kaynaklarının genel özellikleri, düzenleme, yönetim, eğitim, sağlama, derleme, telif hakları, kataloqlama, bibliyografik erişim, arşivleme, depolama, sayısallaştırma, koruma, İnternet, kullanıcı hizmetleri, işbirliği, danışma kaynakları ve araç-taşıyıcı özellikleri hakkında bilgiler verilmektedir (International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA], 2004). 2007 yılı itibarıyla bu rehber 16 dile çevrilmiştir.

Medya okuryazarlığı konusunun mesleki çevrelerde ele alınması uzun zaman almıştır. 1984-2000 yılları arasında yapılan bir çok araştırmada ve yayımlanan bir makalede "medya" terimi yerine "kitap dışı materyaller" ve "görsel-işitsel bilgi kaynakları" terimleri eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Geniş bir yelpazede bilgi kaynakları bütünleştirilmiştir. Bir medya ürünü olarak televizyon yayınlarının yaşama, bireysel gelişime ve okuma alışkanlığına etkisi üzerine yapılan çalışmalar medya okuryazarlığının gelişimine önemli katkılar sağlamıştır (Aral ve Aktaş, 1997; Berkowitz ve Rogers, 1986, s.62 - 69; Evra, 1998, s.30 - 33, 128; Gagne, 1992; Gunter ve Mcalleer, 1997, s.24, 173; Koolstra, Voort ve Kamp, 1997, s. 32, 128 - 133; Özdiker, Sandoğan, Ulucak, Özdamar ve Özöner, 1997, s.2 - 14; Turam, 1996, s.9, 46- 47). Benzer şekilde bilgisayar kullanımının bireylerin zihinsel, bedensel, ruhsal ve toplumsal gelişimleri üzerine etkilerinin incelenmesi sonucunda, her teknolojinin ve kaynağın iyi, dengeli ve verimli kullanıldığında yararlı olduğu görülmüştür (Beentjes, Koolstra, Marseille ve Voort, 2001, s. 109 - 110; Brant, 2003; Hirsch, 1999; Leiberman, 1986). Ülkemizde televizyon yayınlarını izleme, bilgisayar ve İnternet kullanma gibi çocukluktan itibaren kişilerin yaşam biçimini yönlendiren medya ürünlerinin bilgi erişime, okuma alışkanlığına ve kütüphane kullanımına etkilerinin hissedilmesi kütüphanecilik, bilgi ve belge yönetimi alanlarında çalışmalar yapılmasını sağlamıştır (Aksaçlıoğlu, 2005; Aksaçlıoğlu ve Yılmaz, 2007; Alpay, 1990; Bayram, 1990; Yılmaz, 2000). Bilgi ve belge yönetimi alanında bilgi okuryazarlığı ve kullanıcı araştırmalarıyla ilgili çalışmalarda medya okuryazarlığı konusu dolaylı olarak yer almıştır (Kavuncu, 2001; Polat, 2005). Medya ve medya okuryazarlığı ifadeleri bilgi merkezi türü olarak daha çok okul kütüphaneleriyle ilgili hizmetlerde, çalışmalarda ve araştırmalarda yer bulmuştur (Blevins, 2004; Keller-Raber, 1995; Kreiser ve Hortin, 1992; Widzinski, 2001). Livingstone (2002) tarafından yapılan çalışma, gençlerin medya kullanım özelliklerini incelemiştir.

Günümüzde görsel ve işitsel etkinliği nedeniyle televizyon yayınları, çok sayıda kişiye ulaşan en güçlü iletişim aracı ve medya teriminin en önemli parçası olarak düşünülmektedir. Son yıllarda İnternet de en çok kullanılan medya ürünleri arasına girmiştir. Bilgi ve bilgi kaynağı değerlendirme konusunda yeterince bilince sahip olamayanlar, özellikle çocuklar ve gençler için gerek televizyon yayınları, gerekse İnternet kullanımı zararlı olabilmektedir. Yaşam boyunca, belirtilen medya ürünleriyle olan birliktelik, eğitim kurumlarını harekete geçirerek medya okuryazarlığı becerilerinin kazandınacağı programların geliştirilmesini sağlamıştır.

Medya okuryazarlığı eğitimiyle kişilere kazandınılmak istenen temel beceriler şunlardır (Blevins, 2004, ss. 17-49; Keller-Raber, 1995, ss. 46-48; Potter, 2001, s. 8-9):

1. Medya kapsamındaki bilgi kaynaklarının ve kanallarını özellikleriyle tanıma;
2. Medya üretiminin temelinde yatan düşüncelerin ve değerlerin nasıl analiz edileceğini öğrenme;
3. Medyanın isimler, tarihler, tanımlar ve ortamlarla ifade edilebilen gerçek olaylara dayalı bilgiyi ne denli kapsadığını inceleme;
4. Medya kapsamında aşk, nefret, mutluluk ve kızgınlık gibi duyguların nasıl aktarılması gerektiğini anlatma;
5. Göze ve kulağa hitap eden estetik ve sanatsal unsurların medya kapsamıyla nasıl bütünleştiğini değerlendirme;
6. Edinilen bilgilere yönelik uygulamalar gerçekleştirme;
7. Materyal üretim aşamalarını öğrenerek, düşünceleri gerektiğinde medya ortamlarında ifade etmedir.

Medya okuryazarlığı eğitimi vereceklerin bilgi sahibi olmaları gereken konular şunları kapsamaktadır (Keller-Raber, 1995, ss. 46 - 48; Potter, 2001, s.5):

1. Bilgi kaynakları, medya ürünleri ve iletişim kanalları;
2. Bilgi gereksinimlerini saptama ve gereksinimleri karşılama yöntemleri;
3. Yayıncılık ve medya endüstrisi;
4. Medyanın özellikleri ve etkileri;
5. Medya ve bilgi yönetimi
6. Bilgi okuryazarlığı;
7. Medya okuryazarlığı ve uygulamalar;
8. Medya üretim ve dağıtım çalışmaları.

Üniversitelerin "Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri" genel anlamda her türlü bilgi kaynak ve hizmetleri ile bilgi yönetimini kapsayan öğretim programları uygulamaları nedeniyle "medya okuryazarlığı" konusuyla bağlantıları bulunmaktadır. Öğretim programlarının ortak yönleri bulunmakla birlikte, bu çalışmamız kapsamında, Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü (2007) tarafından uygulanmakta olan program ve söz konusu programda medya okuryazarlığıyla doğrudan bağlantı kurulabilen dersler ele alınmıştır. İlgili dersler arasında bilgi okuryazarlığı, çağdaş yayıncılık, medya ve bilgi yönetimi, derme geliştirme, bilgi merkezleri, okul kütüphaneleri, çocuk kütüphaneleri, genel öğretim metotları, toplum ve mesleki etik, iletişim ve toplum sayılabilir.

Toplumsal değerler ve gelenekler çerçevesinde kazanılan deneyimler medya okuryazarlığı becerilerinin geliştirilmesine olumlu etkilerde bulunmaktadır. Kütüphanecilerin önderliğinde ve bilgi merkezlerinin verdikleri hizmetlerle bütünleştirilen medya okuryazarlığı eğitimi, kişisel gelişimden toplumsal gelişime doğru sonsuz yararlar sunmaktadır. Uzman personele sahip kütüphaneler gerek bilgi kaynağı, gerekse bilgi kanalı olarak düşünülen medya ürünlerini

bilinçli kullanma becerilerinin kazandırılmasına ve geliştirilmesine yönelik hizmetleriyle topluma rehberlik yapacaklardır.

Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünde Gerçekleştirilen Araştırma

Araştırmanın Amacı

Medya okuryazarlığı konusunda bilgi paylaşımını gerçekleştirmeyi hedefleyen çalışmamız; yapılan araştırmayla geleceğin kütüphanecilerinin, daha geniş kapsamda bilgi ve belge yöneticilerinin medya okuryazarlığı konusundaki birikim düzeylerini ve eğilimlerini saptamayı amaçlamaktadır. Bir başka deyişle; temelde medya okuryazarlığını çeşitli yönleriyle inceleyen çalışmalarımız kapsamında gerçekleştirdiğimiz araştırmayla amacımız, medya okuryazarlığı becerilerini kazandıracak eğitim programları uygulanırken kütüphanecilerin konuyla bağlantılarını ve ne derece bilgi sahibi olduklarını mesleki bilgilerini ortaya çıkarmaktır. Böylelikle her yaşa ve her kesime yönelik eğitimsel hedeflerin gerçekleştirilmesini sağlayacak yeni çalışma alanlarını belirlemektir. Belirtilen kapsamda ortaya çıkan medya okuryazarlığı ve bu konuda eğitim verebilecek "kütüphaneciler" çalışmalarını eğitimin amaçlarını gerçekleştirmekle kalmayacaklar, aktif görevleriyle kütüphanelerin topluma bütünleşmesini kolaylaştıracaklardır.

Araştırmanın Alanı, Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmanın alanını Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü dördüncü sınıfta bulunan 71 öğrenci oluşturmaktadır. Özellikle mezuniyet aşamasında bulunan öğrencileri kapsama nedeni, ilgili öğrencilerin zorunlu ve seçmeli dersleri olarak öğretim programlarını tamamlama aşamasında olmalarından kaynaklanmaktadır. Öğrencilerin niteliklerine yönelik ayrıntılı bilgi, "bulgular ve değerlendirme" başlığı altında sunulmaktadır.

Araştırmada var olan durumu saptayabilmek için "...olayların, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu açıklamaya çalışan" (Kaptan, 2000, s. 59) betimleme yöntemi kullanılmıştır.

Mart-Nisan 2007 tarihlerinde betimleme yöntemine uygun olarak araştırmamız gerçekleştirilmiştir. Araştırma için gerekli olan veriler literatür incelemesi, görüşme ve anket tekniğinden yararlanılarak elde edilmiştir. Açık uçlu yedi sorudan oluşan anket uygulanmadan bir hafta önce öğrencilere medya okuryazarlığı konusunda anket uygulanacağı belirtilmiştir. Öğrencilerle yapılan görüşmede yukarıda yer alan araştırma amacımız açıklanmıştır. Görüşme kapsamında öğrencilere medya okuryazarlığı konusunda ön bilgi edinmeleri,

gelişmeleri izlemeleri, mümkün olduğunca çok ve çeşitli medya ürünlerini kullanarak ortamı değerlendirmeleri önerilmiştir. Anket sorularıyla öğrencilerin medya okuryazarlığı eğitimi verebilme, geleceğe yönelik öneriler geliştirme ve bütün bu konulan kütüphane hizmetleriyle bütünleştirme konulan üzerine düşüncelerini ifade etmeleri beklenmiştir. Sınıf ortamında, sözlü olarak yöneltilen sorular şunlardır:

1. Medya okuryazarlığını tanımlayınız.
2. En çok kullandığınız medya ürünleri ve bilgi kanalları nelerdir?
3. Bilgi merkezlerinde bulunması gereken medya ürünleri ve bilgi kanalları nelerdir?
4. Medya okuryazarlığı konusuyla ilgili en önemli gelişmeleri sıralayınız.
5. Aldığınız derslerden hangileri medya okuryazarlığıyla bağlantılıdır?
6. Medya okuryazarlığı becerileri kimlere ve nasıl kazandırılmalıdır?
7. Medya okuryazarlığı konusundaki düşünceleriniz ve önerileriniz nelerdir?

Sorulan bu sorulara yazılı cevap verilmesi istenmiştir. Açık anketlerden elde edilen bulgular aşağıda sunulmuş ve değerlendirilmiştir.

Bulgular ve Değerlendirme

Araştırmaya katılan toplam 71 öğrenciden 41 (% 58)'i kız, 30 (% 42)'u erkek öğrencidir. Yaşlarına göre dağılımlarına bakıldığında 6 (% 8)'si 21-22, 42 (% 59)'si 23 - 24, 16 (% 23)'si 25 - 26, 7 (%10)'si 27 - 28 yaş arasında bulunmaktadır. Öğrencilerin mezun oldukları liseler incelendiğinde üç tür liseden geldikleri görülmektedir. Bu doğrultuda öğrencilerin 41 (% 58)'i genel veya süper lise, 18 (% 25)'i Anadolu lisesi, 12 (% 17)'si özel lise mezunudur. Mezun olunan okulların 42 (% 59)'si Ankara'da, 29 (% 41)'u Ankara dışında bulunduğundan, bu durum öğrencilerin önceki yerleşim yerlerini de göstermektedir.

Aldığımız yanıtlarda kız ve erkek öğrenciler, yaş dağılımları, mezun olunan lise türü ve yeri arasında önemli ayrımlar saptanmamış, söz konusu bilgi ilgili grubun tanımlanmasında kullanılmıştır. Sorulann tamamı birden çok yanıt vermeye uygun olduğundan, bulunulan durumun ve bütün görüşlerin yansıtılmasına imkan verilmiştir. Tabloların hazırlanmasında yanıtlar önce genel olarak gruplandırılmıştır. Ardından anlatımı kolaylaştırmak için, tablolarda yanıt veren öğrencilerin sayısı ve yanıt veren öğrencilerin yüzdesi birlikte yer almıştır. Yüzdeler değerlerin tam sayı olmasına özen gösterilerek, değerler genelde bir üst sayıya tamamlanmıştır.

Birinci soruda öğrencilerin medya okuryazarlığını tanımlamaları istenerek bu konuda ne denli bilgi sahibi oldukları anlaşılacak istenmiştir. Birden çok unsuru

içeren yanıtlarla, Tablo 1 öğrencilerin medya okuryazarlığını sırasıyla medyayı değerlendirme, kullanım, etki, korunma ve üretim bağlamında tanımladıklarını ortaya çıkarmaktadır. Tanımlarda ortalama dört tanımlayıcı unsurun bulunması öğrencilerin medya okuryazarlığının değişik yönlerinden haberdar olduklarının ifadesidir.

(Tablo 1): Öğrencilerin Medya Okuryazarlığı Tanımları

Tanımlar	Sayı (N=71)	%
Medyayı tanıma ve değerlendirme becerisidir	69	97
Gereksinimler doğrultusunda medya ürünlerini kullanmaktır	63	89
Medyanın kişilere ve topluma etkisini anlamaktır	58	82
Gereksiz veya zararlı medya ürünlerinden korunmaktır	52	73
Medya ürünlerini hazırlama becerisi kazanmaktır	25	35
Diğer	12	17

(Tablo 2): Öğrencilerin En Çok Kullandıkları Medya Ürünleri ve Bilgi Kanalları (Birden fazla yanıt verilmiştir)

Medya Ürünleri ve Bilgi Kanalları	Sayı (N=71)	%
Kitaplar (Basılı)	70	99
Gazeteler ve süreli yayınlar (Basılı)	64	90
Televizyon yayınları	61	86
İnternet ortamından erişilen e - kaynaklar	56	79
Radyo yayınları	49	69
Danışma kaynakları (Basılı sözlük, ansiklopedi, vb.)	23	32
Diğer (Görsel - işitsel kaynaklar, CD, video ve diğerleri)	10	14

Kullanım terimiyle okumanın, izlemenin ve dinlemenin ifade edildiğini belirterek, en çok kullanılan medya ürünlerini ve bilgi kanallarını ortaya çıkarmak üzere ikinci soru yöneltilmiştir. Bu soruya birden fazla yanıt alınmıştır. Her bir kaynağın ayrı ismini vermek yerine medya ürünleri ve bilgi kanalları gruplandırılarak Tablo 2 hazırlanmıştır. Tablo 2 öğrencilerin yaklaşık dört grubu kapsayan medya ürünleri ve bilgi kanalları kullandıklarını göstermektedir. Basılı kitap ile gazete ve süreli yayın kullanımının önde gelen üstünlüğünü, kolaylık ve geleneksel yayınlara bağlılık ifadesi olarak değerlendirmek mümkündür. Eğlence, dinlenme, ödev yapma ve ders çalışma amaçları birbirleriyle bütünleşerek en çok kullanılan medya ürünlerini ve bilgi kanallarını belirlemektedir.

(Tablo 3): Bilgi Merkezlerinde Bulunması Gereken/Beklenen Medya Ürünleri ve Bilgi Kanalları (Birden fazla yanıt verilmiştir)

Medya Ürünleri ve Bilgi Kanalları	Sayı (N=71)	%
Kitaplar (Basılı)	71	100
E - kaynaklar (Veri tabanları ve geliştirilen özel derlemeler)	68	96
İnternet ortamında dolaşmak (Rasgele e - kaynak erişimi)	59	83
Danışma kaynakları (Basılı sözlük, ansiklopedi, vb.)	43	61
Gazeteler ve süreli yayınlar (Basılı)	40	56
Diğer (Görsel - işitsel kaynaklar, CD, video ve diğerleri)	14	20

Üçüncü soruda, öğrencilerden bilgi merkezlerinde bulunmasını gerekli gördükleri medya ürünlerinin ve bilgi kanallarının neler olması gerektiğine dair bilgi edinmek istenmiştir. Burada özellikle bilgi merkezleri ifadesi vurgulanarak genel amaçlı medya ürünlerinden farklı olarak saptanmaya çalışılmıştır. Bilgi merkezleri söz konusu edildiğinde en önemli fark olarak, televizyon ve radyo yayınlarının, yerini özel olarak geliştirilen e-kaynak dermelerine bırakması görülmüştür. Tablo 3'de basılı kaynak olarak kitaplar üstünlüğünü korurken, bunu bilgi merkezinin amaçlarıyla uyum sağlayacak biçimde geliştirilen e-kaynak koleksiyonlarının izlediği anlaşılmaktadır. Bilgi merkezlerinde sağlanacak İnternet hizmetleri aracılığıyla farklı bilgi kaynaklarına erişimde önemli bir ihtiyacın giderileceği düşünülmektedir. Öğrencilerin kullanım amaçları, bilgiye erişim biçimleri ve kurumsal yapıya verdikleri önem, onların medya ürünleri ve bilgi kanalları kullanımını etkilemektedir.

Yöneltilen dördüncü soru kapsamında medya okuryazarlığı konusuyla ilgili en önemli gelişmelerin sıralanması beklenmiştir. Öğrencilerden alınan yanıtlar gruplandırılarak Tablo 4'de sunulmuştur. İlk üç gelişmenin televizyon yayın-

lanıyla ilgili olması ve gelişmelerin televizyon yayınlarıyla bağlantısı, bu yayınların medya okuryazarlığı kapsamında önemli bir yer tuttuğunun ifadesi olarak değerlendirilmiştir. Özellikle beşinci sıradaki eğitimde bilgi okuryazarlığı uygulamaları, bilgi merkezlerinin hizmetlerini olumlu yönde etkileyecek ve medya okuryazarlığını da kapsayacak önemli gelişme olarak düşünülmektedir. Çeşitli medya ürünleriyle ve bilgi kanallarıyla ilgili haberler diğer yanıtlar kapsamında verilmiştir. Yanıtlar öğrencilerin Türkiye'deki güncel gelişmeleri izlediğini ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca medya okuryazarlığına ilişkin gelişmelerin kaynağının, yine medyaya dayandığı saptanmaktadır.

Beşinci soru "Aldığınız derslerden hangileri medya okuryazarlığıyla bağlan-

(Tablo 4): Öğrencilere Göre Medya Okuryazarlığı Konusundaki En Önemli Gelişmeler (Birden fazla yanıt verilmiştir)

Medya Okuryazarlığındaki En Önemli Gelişmeler	Sayı (N=71)	%
Akıllı işaretlerin geliştirilmesi	62	87
Televizyon yayınlarının olumsuz etkilerinin değerlendirilmesi	51	72
Televizyon izleme oranının yüksekliği	48	68
İlköğretim okullarında medya okuryazarlığı derslerinin verilmesi	47	66
Eğitimde bilgi okuryazarlığı uygulamaları	45	63
Medyada izlenme/satış oranlarının yayıncılığa etkileri	38	54
İnternet kullanımının yaygınlaşması	35	49
Bilgi teknolojilerinin medya kullanımını kolaylaştırması	31	44
Yanıtsız	8	11
Diğer	27	38

tılıdır?" şeklinde yöneltmiştir. Bu soruya verilen yanıtlar Tablo 5'de sıralanmaktadır. Adı geçen derslerin sıralaması öğrenciden öğrenciye değişse bile, verilen yanıtlar derslerin doğru hatırlandığının ifadesi olarak düşünülmektedir. Ayrıca bu sıralama öğrencilerin medya okuryazarlığıyla ilgili bilgi birikimlerinin somut göstergesi olarak da değerlendirilmektedir

(Tablo 5): Öğrencilerin Medya Okuryazarlığıyla Bağlantılı Buldukları Dersler (Birden fazla yanıt verilmiştir)

Medya Okuryazarlığıyla İlgili Dersler	Sayı (N=71)	%
Bilgi okuryazarlığı	70	99
Medya ve bilgi yönetimi	67	94
Çağdaş yayıncılık	60	85
Derme geliştirme	54	76
Bilgi merkezleri	50	70
İletişim ve toplum	34	48
Aldığımız bütün dersler ilgilidir	32	45
Diğer	30	42

Altıncı soru yardımıyla medya okuryazarlığı becerilerinin kimlere ve nasıl kazandırılacağına ilişkin görüşler saptanmıştır. Öğrencilerin tamamı medya okuryazarlığı becerilerinin çocukluk döneminden itibaren kazandırılmasını gerekli görmektedir. Bu bağlamda medya okuryazarlığı becerilerinin kazandırılacağı kurumlar Tablo 6'da yer almıştır. Çocukluk ve gençlik döneminde kazandırılması önerilen medya okuryazarlığı becerilerinin, ilgili yaş grupları düşünüldüğünde Tablo 6'yla uyum sağlaması, doğru ve yerinde değerlendirmelerin bir ifadesi olarak anlaşılmaktadır. Diğer yanıtlarıyla yaşam boyu eğitimin öneminden bahsedilerek kütüphanelerin kişilere yaşam boyu bilgi kazandıracak hizmetler vermesi gerektiği savunulmuştur. Belirtilen tüm yanıtlar kütüphanecilerin toplumsal sorumluluklarını ortaya çıkarmaktadır.

(Tablo 6): Medya okuryazarlığı becerilerini kazandıracak kurumlar (Birden fazla yanıt verilmiştir)

Kurumlar	Sayı (N=71)	%
Okul kütüphaneleri	70	99
Okullar	66	93
Halk kütüphaneleri	52	73
Medya ürünlerini ve bilgi kanallarını hazırlayan yayıncılar	46	65
Üniversite kütüphaneleri	39	55
Diğer	37	52

(Tablo 7): Öğrencilerin medya okuryazarlığı konusunda düşünceleri / önerileri (Birden fazla yanıt verilmiştir)

Düşünceler / Öneriler	Sayı (N=71)	%
Medya okuryazarlığı eğitimi kütüphaneciler tarafından verilmelidir	65	92
Okul kütüphaneleri medya okuryazarlığında sorumluluklar yüklenmelidir	61	86
Konuyla ilgili gelişmeler sürekli izlenmelidir	60	85
Medya okuryazarlığı eğitimi ilköğretim okullarında başlamalıdır	57	80
Öğretmenler ve kütüphaneciler işbirliği yapmalıdır	55	77
Yaşam boyu eğitim kapsamında okuryazarlık programları uygulanmalıdır	49	69
Kütüphaneciler öğretim yöntemleri konusunda bilgi sahibi olmalıdır	29	41
Toplumun bilinçlendirilmesinde halk kütüphaneleri sorumluluk taşımalıdır	22	31
Diğer	15	21

Öğrencilerin medya okuryazarlığı konusundaki düşünceleri ve/veya önerileri son sorumuz olan yedinci soruyla belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 7'de gösterilen gruplandırılmış yanıtlar, medya okuryazarlığı eğitiminin ilk ve orta öğretimdeki okul kütüphanelerinde kütüphaneciler tarafından verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Yanıtların tamamında öğrencilerin sahip olduğu bilgi birikimi kendini göstermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Medya ürünlerini içeren bütün bilgi kaynakları ve kanalları kültürel mirasın önemli bir parçası olduğundan üretimi, erişimi, kullanımı, depolanması, gelecek kuşaklara aktarılması büyük önem taşımaktadır. Kütüphanelerin varoluş amacı kişilerin bilgi gereksinimlerini karşılayarak topluma hizmet etmektir. Kütüphaneciler bilgi sağlayıcılar olarak kullanıcılarının bilgi gereksinimlerini en iyi şekilde saptamakla kalmayıp her formdaki-biçimdeki bilgi kaynağı aracılığıyla kullanıcılarının bilgi gereksinimlerini karşılamak zorundadır. Kütüphaneler gelecekteki olası kullanıcılarını da düşünerek planlama yapma durumundadır. Kütüphanecilerin bilgi kaynaklarını tanımaları, özelliklerini ve farklarını saptamaları, kaynakların hedef kitlesi olan kullanıcıları bilmeleri ve alet-ekipman bilgisine sahip olmaları onlara daha geniş kitlelere ulaşma imkanı vermektedir. Konuyla ilgili gerçekleştirdiğimiz bütün çalışmalarımız ve araştırmalarımız boyunca elde edilen bulgulara dayanarak şu sonuçları sıralamak olanaklıdır:

1. Kütüphaneciler bilgi kaynaklarının bir parçası olan medya ürünleri, bilgi ve iletişim kanalları hakkında gelişmeleri izleyerek, medya okuryazarlığı eğitim programlarının uygulanmasında aktif görevler yüklenmeleri gerekmektedir. Böylelikle kütüphaneciler kullanıcıları medyanın olumsuz etkilerinden korudukları gibi, kütüphane hizmetlerini yaşamın doğal bir parçası haline getireceklerdir. Kütüphaneciler içeriğinden dolayı önemsiz, zararlı, zaman kaybettirici ve benzeri olumsuz nitelikleriyle bilgi kirliliğine neden olan medya kullanımını ortadan kaldırmayı hedefleyen eğitimin uygulanmasıyla, bilinçli kullanıcıların varolmasına katkıda bulunacaklardır. Zamanı en iyi biçimde değerlendiren, medya ürünlerinden bilinçli bir şekilde yararlanan ve bilgiyi - haberi kaydetmeye heves duyan nesillerin yetiştirilmesini sağlayacaklardır.
2. Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü 4.sınıf öğrencileriyle gerçekleştirdiğimiz görüşme ve anketten elde ettiğimiz bulgular, geleceğin bilgi ve belge yöneticilerinin medya okuryazarlığı konusunda bilgi sahibi olduklarını göstermektedir. Söz konusu öğrencilerin medya okuryazarlığını tanımlamaları; en çok kullandıklarıyla bilgi merkezlerinde bulunması gereken medya ürünleri ve bilgi kanalları arasındaki farkları görmeleri; medya okuryazarlığındaki en önemli gelişmelerden haberdar olmaları; bilgi kaynakları ve hizmetleriyle ilgili olduğu kadar medya okuryazarlığı konusuyla da bağlantılı çeşitli dersleri başarmaları; medya okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması konusunda düşünce üretmeleri dikkat çekicidir. Sayılan bütün bu yeterlilikler, araştırma kapsamındaki öğrenciler kadar, genelde aynı yeterliliklere sahip kütüphanecilerin / bilgi ve belge yöneticilerinin medya okuryazarlığı eğitimi verebileceklerini düşündürmektedir.
3. Bilgi kaynaklarında ve hizmetlerinde yaşanan gelişmeler, medya okuryazarlığını doğrudan etkilemektedir. Görüşmelerden ve anket sonuçlarından edindiğimiz izlenimler, sahip olduğumuz bulgular ve yaptığımız değerlendirmeler öğrencilerin yaşam boyunca kendilerini geliştirme isteklerini yansıtmaktadır.

Çalışmalarımız ve araştırmamız sonucunda "medya okuryazarlığı"ni çeşitli biçimlerdeki medya mesajlarına ulaşma, bunları çözümüleme ve değerlendirmeyle yetinmeyip, gerektiğinde medya aracılığıyla mesaj yaratma ve iletme süreci olarak tanımlamaktayız. Medya anlamında geleneksel, çağdaş ve geleceğe yönelik bütün bilgi kaynaklarını ve kanallarını kapsayarak verilen bilgi ve belge hizmetleri kütüphanelerde "yeni çalışma alanları" açmaktadır. Medya okuryazarlığı etkisiyle kütüphane hizmetleriyle bağlantılı olarak gerçekleştirilecek yeni çalışma alanları şunlardır:

1. Temel eğitim veya ilk ve ortaöğretim kurumlarında çalışan, mesleki

- eğitim görmüş okul kütüphanecilerine medya okuryazarlığı öğretim programlarının yürütülmesini sağlamak üzere aktif görevler verilmesini sağlamak;
2. Medya kaynaklarının buldukları ortama (basılı, görsel - işitsel, elektronik), konuya ve üretim amacına uygun olarak nasıl kullanılabilceği hakkında eğitim programları hazırlamak;
 3. Bilgi kaynağı değerlendirme yöntemlerinde kişileri bilinçlendirmek;
 4. Hizmet verilen kurumda planlanan her türlü medya üretim sürecinde yer almak;
 5. Medya kuruluşlarında bilgi ve belge hizmetlerini yönetmek;
 6. Toplumun eğitim düzeyini yükseltme ve vatandaşlık bilincini geliştirme çalışmalarında bulunmak;
 7. Eğitim ve öğretim ortamlarında kullanılan medya ürünlerine ilişkin bilgiler sunmak;
 8. Kütüphaneyi medya konusunda değerlendirmeler yapan ve gereken materyali bulduran bilgi merkezi haline getirmek;
 9. Medya okuryazarlığı konusunda yapılan konferans, seminer ve benzeri toplantılara kütüphane olarak destek vermek;
 10. Toplumda medya ve medya okuryazarlığı konularında bilinçlendirecek çalışmaları yürütmektir.

Araştırmamızda varılan sonuçlar ve yaşamın her anını başta sosyal, kültürel, eğitimsel ve teknolojik anlamda etkileyen sınırsız gelişmeler çerçevesinde önerilerimiz şunlardır:

1. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ile birlikte hazırlamaya başladıkları medya okuryazarlığı öğretim programlarının uygulanmasında okul kütüphanecileri aktif görevler almalıdır.
2. Medya okuryazarlığı programları hazırlanırken amaçlar, hedefler, yeterlilikler, değerlendirme yöntemleri ve kaynak - düşünce üretim biçimleri ifade edilmelidir.
3. Üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümlerinde bağlantılı dersler kapsamında medya okuryazarlığını kazanma ve kazandırma konularında dersler verilmelidir.
4. Medya okuryazarlığı programlarını uygulayanlar medya kuruluşları tarafından (örnek yayınlar sağlama, medya üretim aşamalarını tanıtmaya ve benzeri biçimlerde) desteklenmelidir.
5. Medya kuruluşlarında hizmet verecek bilgi merkezleri çeşitli yönleriyle medya üzerine araştırmalar yapılmasını kolaylaştıracaktır. Bu kapsamda kütüphanelerle, arşivlerle işbirliği bilginin doğru üretilmesine, kullanılmasına ve geri bildirimler alınmasına dayanak teşkil edecektir.
6. Her türlü eğitim ortamında, bireyleri yaşamboyu öğrenmeye hazırlaya-

cak biçimde okuryazarlık becerilerinin geliştirilebileceği imkanlar yaratılmalıdır.

7. Medya okuryazarlığı alanına yönelik uygulamalarda araştırmacılar, yöneticiler, eğitimciler ve kütüphaneciler arasında işbirliği geliştirilmelidir
8. Bilgi ve belge yönetimiyle medya konularını bütünleştiren yüksek lisans ve doktora araştırmaları yapılmalıdır.

Medya herkesin bilerek, isteyerek kullandığı gibi bazen de hissetmeden etkilendiği bilgi kaynakları ve kanallarıdır. Medya; temelde bilgi merkezlerinde, çalışmalarımız boyunca incelediğimiz üzere kütüphanelerde bulunan bilgi kaynaklarından tek bir özelliği dışında farkı yoktur. Bu özellik kütüphanelerin amaçları doğrultusunda bilgi kaynaklarını büyük bir özenle seçerek sağlamalarında yatmaktadır. Bilgi edinmek, üretmek, yayınlamak ve okumak özgürlüğün temel şartları arasında bulunmaktadır. Kütüphaneler hizmetleriyle bilgi erişimde ve kullanımda yol göstericilerdir. Çağımızda bilginin elde edilmekle kalmayıp, onu özümseme ve yaşama uygulama gereği duyulması kişilerin bilgi kaynaklarını daha özenle sorgulamalarını gerektirmektedir. Medya okuryazarlığı medyaya dayalı bilgi kaynaklarını bilinçli kullanma ve bilgi üretebilme becerilerini içermektedir. Kütüphanelerin aktif katkısıyla geliştirilen medya okuryazarlığı programları toplumu eğitmek, geleceğe hazırlamak ve doğru bilgilendirme ortamları yaratmak üzere büyük fırsatlar sunmaktadır.

Günümüzde, toplumu sağlıklı, yaşanılır ve güvenilir ortamlara dönüştürme konusundaki sorumluluklar paylaşılmaktadır. Geçmişten geleceğe bilgi kaynakları ve hizmetleriyle bütünleşen medya okuryazarlığı doğru, bilinçli, etkin ve verimli bilgi kullanımını "hepimize" öğretmek, yaşama ve geleceğe ne aradığını bilerek umutla bakmayı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Aksaçlıoğlu, A. (2005). *Öğrencilerin televizyon izlemeleri ve bilgisayar kullanmalarının okuma alışkanlıkları üzerine etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Aksaçlıoğlu, A. ve Yılmaz, B. (2007). Öğrencilerin televizyon izlemeleri ve bilgisayar kullanmalarının okuma alışkanlıkları üzerine etkisi. *Türk Kütüphaneciliği*, 21 (1), 3-28.
- Alpay, M. (1990). Çocuk ve kütüphanesi: Okulöncesi dönem. *Kütüphane: Dünyü yarına bağlayan köprü* içinde (ss.79 - 84). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Anadolu Ajansı. (2007). Yeni öğretim yılında 10 yenilik. *Hürriyet*. 3 Eylül 2007

- tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/egitim/anasayfa/7047064.asp?gid=171&a=40563> 9 adresinden erişildi.
- Aral, N. ve Aktaş, Y. (1997). Çocukların televizyon ve diğer etkinliklere harcadıkları sürenin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 99-105.
- Aufderheide, P.(Ed.). (1993). *Media Literacy: A Report of the National Leadership Conference on Media Literacy (12 - 14 April)*. Apsen, CO: Apsen Institute.
- Baran, S. (2004). *Media literacy and culture: Introduction to mass communication*. New York: McGraw Hill.
- Baran, S. ve Davis, D. (2003). *Mass communication theory: Foundations, ferment and future*. Belmont, CA: Thomson- Wadsworth.
- Bayram, O.(1990). *İlkokul çağı çocuklarının okuma alışkanlığı ve Yenimahalle İlçe Halk Kütüphanesi gezici kütüphane hizmetleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Beentjes, J.W.H., Koolstra, C.M., Marseille, N. ve Voort, T.H.A. (2001). Children's use of different media: for how long and why? (S. Livingstone ve M. Bovill, Ed.), *Children and their changing media environment* içinde (ss. 85-111). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Berkowitz, L. ve Rogers, K.H. (1986). A Priming effect analysis of media influence. (J. Bryant ve D. Zillmann, Ed.), *Perspective on media effects* içinde (ss. 57-81). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Blevins, M. (2004). *Information and media literacy education within the school library media centers of a Middle Tennessee County*. PhD. Dissertation, Tennessee State University, Ann Arbor, MI.
- Brant, M. (2003). Log on and learn. Newsweek, 25 Ağustos - 1 Eylül, s. 52-55.
- Centre de Liaison de l'Enseignement et des Moyens d'Information. (2007). The CLEMI at a glance. 12 Şubat 2007 tarihinde <http://www.clemi.org/organisme/anglais.html> adresinden erişildi.
- Croteau, D. ve Hoynes, W. (1997). *Media and society*. Thousand Oaks, CA.: Pine Forge Press.
- European Centre For Media Literacy. (2007). Project description. 7 Şubat 2007 tarihinde <http://ecml.pc.unicatt.it/english/description/description.htm> adresinden erişildi.
- European Commission. (2007). Education and training: Media literacy projects. 7 Şubat 2007 tarihinde http://ec.europa.eu/education/programmes/elearning/projects/022_en.html adresinden erişildi.
- Europe's Information Society. (2007). Building skills for the information society. 7 Şubat 2007 tarihinde http://europa.eu.int/information_society/edu tra/skills/index_en.htm adresinden erişildi.

- Evra, J.V. (1998). *Television and child development*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Gagne, K.D. (1992). Kids and boks: *A Model for television as a medium to lead children to literature*. MS. Thesis, University of Massachusetts, Ann Arbor; MI.
- Gunter, B. ve Mcalleer, J. (1997). *Children and television*. London: Routledge.
- Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. (2007). Lisans eğitimi 19 Nisan 2007 tarihinde <http://www.kut.hacettepe.edu.tr/lisansegitimi.htm> adresinden erişildi.
- Hirsch, S.G. (1999). Children's relevance criteria and information seeking on electronic resources. *Journal of the American Society for Information Science*, 50, 1265 - 1283.
- Hobbs, R. (1994). Teaching media literacy. Yo! Are you hip to this? *Media Studies Journal*, 8(4), 135-145.
- Hobbs, R. (1996). Expanding the concept of literacy. (R. Kubey, Ed.), *Media literacy in the information age* içinde (163 - 183). New Brunswick, NJ: Transaction
- Hobbs, R. (1998). The seven great debates in the media literacy movement. *Journal of Communication*, 48, 6-32.
- International Federation of Library Associations. (1982). *IFLA Guidelines for the provision of audiovisual materials and equipment in public libraries*. The Hague: IFLA.
- International Federation of Library Associations and Institutions. (2004). Guidelines for audiovisual and multimedia materials in libraries and other institutions. 9 Şubat 2007 tarihinde <http://www.ifla.org/VII/s35/pubs/avm-guidelines04.htm> adresinden erişildi.
- Kapitzke, C. (2001). Information literacy: The changing library. *Journal of Adolescent and Adult Libraries*, 31 (1), 49-52.
- Kaptan, S. (2000). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri*. Bilim Yayınları: Ankara.
- C.M., Voort, T.H.A. ve Kamp, L.J. (1997). Television's impact on children's reading comprehension and decoding skills: A 3 - year panel study. *Reading Research Quarterly*, 32, 128-152.
- Kreiser, L.C. ve Hortin, J. (1992). The history of the curriculum integrated library media program concept. *International Journal of Instructional Media*, 19 (4), 313-317.
- Kubey, R. (Ed.). (1997). *Media literacy in the information age*. New

- Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Lare, G. (2001). Providing effective and efficient access to curriculum materials. J.A. Carr (Ed.). *A Guide to the management of curriculum materials centers for the 21st century* içinde (ss.69 - 80). Chicago: Association of College and Research Libraries.
- Leiberman, D.A. (1986). *Reading, television and computers: Children's patters of media use and academic achievement*. PhD. Dissertation, Stanford University, Ann Arbor.
- Livingstone, S. (2002). Young people and new media: Childhood and the changing media environment. London: Sage Publications.
- Livingstone, S. (2004). Media literacy and the challenge of new information and communication technologies. *The Communication Review*, 7, 3-14.
- Owusu - Ansah, E.K. (2003). Information literacy and the academic library: A critical look at a concept and the controversies surrounding it. *The Journal of Academic Librarianship*, 29 (4), 219-230.
- Özdiker, C., Sarıdoğan, C., Ulucak, E., Özdamar, S. ve Özöner, P. (1997). *Televizyon yayınları şiddet ve çocuk kamuoyu araştırması*. Ankara: RTÜK.
- Polat, C. (2005). *Üniversitelerde kütüphane merkezli bilgi okuryazarlığı programlarının geliştirilmesi: Hacettepe Üniversitesi örneği*. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Potter, J.W. (2001). *Media Literacy*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2005). *Akıllı işaretler nedir?* 17 Nisan 2007 tarihinde <http://www.rtukisaretler.gov.tr/RTUK/index.jsp> adresinden erişildi.
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2006). *Araştırmalar: 2006 Yılına ait değerlendirmeler*. 17 Nisan 2007 tarihinde http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=0f157d78-0884-47d4-9591-3efc39178e05 adresinden erişildi.
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2007). RTÜK. TV Radyo ve televizyon dünyası. 17 Nisan 2007 tarihinde http://www.rtuk.tv/index.php?subaction=showfull&id=1169468700&archive=&start_ adresinden erişildi.
- Snavey, L. ve Cooper, N. (1997). The *information literacy debate*. *Journal of Academic Librarianship*, 23 (1), 9-13.
- Topuz, H. (2006). Medya eğitimi: Medya çözümlemesi. N. Türkoğlu (Ed.), *Medya okuryazarlığı* içinde (ss. 1-3). İstanbul: Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi.
- Turam, E. (1996). *Ekranlı çocukları*. İstanbul: İrfan.
- Türkoğlu, N. (Ed.). (2006). *Medya okuryazarlığı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi.
- Virkus, S. (2003). Information literacy in Europe: A Literature review. *Information Research*, 8 (4). 7 Şubat 2007 tarihinde <http://informationr.net/ir/8-4/paper159.html> adresinden erişildi.
- Watson, E.F. (2005). Access to audiovisual and multimedia materials: What

- are the challenges for developing countries? World Library and Information Congress : 71th IFLA General Conference and Congress. August 14th.-18th. Oslo, Norway. 9 Şubat 2007 tarihinde <http://www.ifla.org/IV/ifla71/papers/188e-Watson.pdf> adresinden erişildi.
- Widzinski, L. (2001). The evolution of media librarianship: A tangled history of change and constancy. *Studies in Media and Information Literacy Education*, 1 (3), 1-14.
- Yılmaz, B. (2000). Ankara'daki ilköğretim öğretmenlerinin okuma ve halk kütüphanesi kullanma alışkanlıkları üzerine bir araştırma. *Türk Kütüphaneciliği*, 16 (4), 441-460.

Summary

Print and electronic media are widely used as instructional tools as well as recreational mediums. Media literacy provides us with enough skill to interpret the message. In the process fundamental to the understanding ideas of media literacy, it is important to recognize and analyze the messages received from the media. The development of a high level of media literacy increases the control over the media influence process. Media literacy in conjunction with information literacy are critical components to a well rounded education. Education is essential to media literacy because of the importance of learning to understand the messages with being educated facilitates. Technology is another important part of learning messages. In addition, information science is fundamental as a part of understanding the information seeking-using behaviour of the human beings and how people perceive messages and the role of politics in mass media and its influence on people. The librarian is perhaps the most integral member of the community responsible for the task of educating people, especially students in information and media literacy. The role of the librarian has evolved from being the caretaker of book collection to that of information provider, instructional designer, instructional leader, production specialist and curriculum activist. In order to have citizens who can access, analyze and evaluate the messages which they are exposed through media channels, librarians should be committed to promote the media literacy education.

This study aims at presenting guidance and practical experiences to help librarians to achieve higher levels of media literacy and to transfer this knowledge to their users. In this study, by analyzing the definition, history and development of the media literacy and an important role in the information services is discussed. The dimensions of the media literacy in Turkey are considered and general trends are commented. This study on an investigation that was conducted, using case study research with students, at Department of

Information Management in Hacettepe University. The interviews and the survey questionnaire with open-ended questions were applied to 71 students to understand their Management in Hacettepe University. The interviews and the survey questionnaire with open-ended questions were applied to 71 students to understand their behaviours and attitudes in relation to their mass media background and habits, as well as questions about critical thinking. This study demonstrated a direct link between library services and media literacy education. Based on the survey results it can be profiled the future librarians as bright, capable, confident and able to communicate effectively. The results of the investigation prove that librarians must have positive leadership for media literacy programs. behaviours and attitudes in relation to their mass media background and habits, as well as questions about critical thinking. This study demonstrated a direct link between library services and media literacy education. Based on the survey results it can be profiled the future librarians as bright, capable, confident and able to communicate effectively. The results of the investigation prove that librarians must have positive leadership for media literacy programs.